

УДК 657.37:336

DOI: <https://doi.org/10.32782/business-navigator.77-9>**Большая О.В.**

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогічної майстерності та
менеджменту імені І.А. Зязюна
*Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0543-5196>

Бабенко І.В.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогічної майстерності та
менеджменту імені І. А. Зязюна
*Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6481-014X>

Ищенко І.С.

кандидат економічних наук,
асистент кафедри педагогічної майстерності та
менеджменту імені І. А. Зязюна
*Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9602-3554>

Харченко Н.В.

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри педагогічної майстерності та
менеджменту імені І. А. Зязюна
*Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8668-1596>

Жданова-Неділько О.Г.

доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри педагогічної майстерності та
менеджменту імені І.А. Зязюна
*Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1414-2355>

Bolshaia Oksana

Candidate of Economic Sciences, Docent,
Associate Professor of the Department of Pedagogical Mastery and
Management named after I. A. Zyazyun
Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

Babenko Iryna

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor of the Department of Pedagogical Mastery and
Management named after I. A. Zyazyun
Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

Ishchenko Inna

Candidate of Economic Sciences,
Assistant at the Department of Pedagogical Mastery and
Management named after I. A. Zyazyun
Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

Kharchenko Natalija

Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor of the Department of Pedagogical Mastery and
Management named after I. A. Zyazyun
Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

Zhdanova-Nedilko Olena

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Pedagogical Mastery and
Management named after I. A. Zyazyun
Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПІДТРИМКА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

STATE REGULATION AND SUPPORT OF INNOVATION ACTIVITIES

Державне регулювання інноваційної діяльності є необхідним та має безліч переваг, які сприяють економічному розвитку, підвищенню конкурентоспроможності країни та стійкому зростанню в умовах глобальних викликів. Регулювання цієї сфери з боку держави відіграє вирішальну роль у створенні сприятливих умов для розвитку інноваційних процесів, їх стимулювання та ефективного використання національного науково-технічного потенціалу. Держава відіграє важливу роль у стимулюванні інноваційної діяльності. За допомогою фінансової підтримки, такої як субсидії, гранти чи пільгові кредити, держава допомагає знизити ризики для інвесторів, що, в свою чергу, стимулює інвестиційну активність у цій сфері. Крім того, державне регулювання сприяє створенню сприятливого інвестиційного клімату, захисту інтелектуальної власності та розвитку інституційної інфраструктури, що є необхідними умовами для успішного розвитку інновацій. Таким чином, державне втручання є виправданим, оскільки воно дозволяє подолати ринкові недоліки та забезпечити необхідний рівень інвестицій в інновації, які мають стратегічне значення для розвитку економіки. Державне регулювання інноваційної діяльності створює умови для розвитку підприємництва та сприяє підвищенню конкурентоспроможності економіки. Завдяки інтеграції різних механізмів регулювання держава може ефективно відповідати на сучасні виклики та забезпечувати стабільний економічний розвиток.

Ключові слова: державне регулювання, законодавство, інвестиції, інноваційна діяльність, інновації, економіка, національна економіка, розвиток.

State regulation of innovative activity is necessary and has many advantages that contribute to economic development, increasing the country's competitiveness and sustainable growth in the face of global challenges. Regulation of this sphere by the state plays a decisive role in creating favorable conditions for the development of innovative processes, their stimulation and effective use of the national scientific and technical potential. The state plays an important role in stimulating innovative activity. With the help of financial support, such as subsidies, grants or preferential loans, the state helps to reduce risks for investors, which, in turn, stimulates investment activity in this area. In addition, state regulation contributes to the creation of a favorable investment climate, the protection of intellectual property and the development of institutional infrastructure, which are necessary conditions for the successful development of innovations. Thus, government intervention is justified, as it allows overcoming market shortcomings and ensuring the necessary level of investment in innovation, which is of strategic importance for the development of the economy. State regulation of innovative activity creates conditions for the development of entrepreneurship and contributes to increasing the competitiveness of the economy. Thanks to the integration of various regulatory mechanisms, the state can effectively respond to modern challenges and ensure stable economic development. State regulation of innovations should be aimed at creating effective interaction between science, business and the state to stimulate innovative activities and their introduction into the economy. A comprehensive approach combining direct and indirect regulation is necessary for the continuous development of innovative enterprises and the use of the country's scientific potential. The state plays an important role in stimulating innovative activity by creating a favorable environment for the development of innovative infrastructure. This includes funding of scientific research, training of highly qualified personnel, protection of intellectual property and promotion of commercialization of scientific developments. Since direct funding has its limitations, the government is increasingly using indirect instruments, such as tax incentives and regulatory simplifications, to attract the private sector to innovation.

Key words: state regulation, legislation, investments, innovative activity, innovations, economy, national economy, development.

Постановка проблеми. Однією з головних функцій держави є управління та ефективне регулювання економічних процесів. Існують різні погляди на роль держави в економіці, однак незаперечним є той факт, що держава відіграє важливу роль у розвитку аграрного сектору. Державне регулювання інноваційної

діяльності є необхідним з кількох ключових причин. Інновації відіграють стратегічну роль у забезпеченні економічного зростання, підвищенні продуктивності, створенні нових ринків та посиленні конкурентоспроможності країни на світовій арені. державна підтримка у вигляді фінансової допомоги, податкових пільг та інших інструментів є необхідною для стимулювання інвестицій в інновації та зниження пов'язаних з ними ризиків. Державне регулювання також сприяє створенню сприятливого інвестиційного клімату, залученню інвестицій, розвитку інституційної інфраструктури та захисту інтелектуальної власності. Інвестуючи в розвиток людського капіталу через освіту та підготовку кваліфікованих фахівців, держава стимулює генерацію нових знань та технологій, необхідних для інноваційної діяльності. Важливим аспектом державного втручання є подолання ринкових недосконалостей, таких як тривалий термін окупності інноваційних проєктів або їхня суспільна значимість. Регулювання також може сприяти впровадженню технологій, що вирішують глобальні проблеми, забезпечуючи сталий розвиток. Таким чином, держава відіграє ключову роль у стимулюванні інноваційної діяльності та забезпеченні довгострокового економічного зростання. Саме завдяки реформам, які ініціює держава, створюються умови для ефективного виробництва сільськогосподарської продукції. Потреба у переосмисленні державних функцій у аграрній сфері виникає через необхідність відмовитися від традиційних, малоефективних підходів і знайти нові можливості для подальшого розвитку. Це підкреслює актуальність тематики дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням становлення та розвитку інноваційної діяльності займаються багато науковців, зокрема Ілляшенко С., Єлєць О., Яцкевич І., Сиченко В., Геєць В., Гречко А., Лойко В., Ситник Н., Ульянова Л., Калінеску Т., Касьянова Н., Пермінова С., Чупріна М., Чайка Ю., Кириченко О., які активно досліджували проблеми інноваційного розвитку національної економіки, зосереджуючись на таких аспектах, як інституційні бар'єри, фінансування інновацій та роль держави в стимулюванні інноваційної діяльності, а також вплив державних стимулів на інноваційну діяльність задля економічного зростання країни.

Мета статті. Мета статті полягає у дослідженні сучасного стану інноваційної діяльності національної економіки та визначенні пріоритетних напрямів її подальшого розвитку, які зумовлені новими підходами до стимулювання, створення, впровадження та реалізації інноваційних проєктів та програм за державного регулювання та підтримки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державна інноваційна політика являє собою сукупність цілей та методів впливу державних органів на економіку, що спрямовані на підвищення економічної та соціальної ефективності інноваційних процесів. Вона також включає набір організаційних заходів, які мають на меті створення сприятливих умов для виникнення та стабільного функціонування інноваційної інфраструктури держави. Основна мета цієї політики спрямована на перетворення України на країну з інноваційною економікою, яка базується на знаннях та нових технологіях, що дозволить підвищити конкурентоспроможність української продукції на світовому ринку, ство-

рити нові робочі місця та покращити якість та рівень життя населення. Виділяють чотири типи державної інноваційної політики:

1. Технологічний поштовх: держава визначає основні цілі та пріоритетні напрями науково-технологічного й інноваційного розвитку, на основі чого формуються шляхи стимулювання інноваційної діяльності.

2. Ринкова орієнтація: головна роль у розподілі ресурсів і визначенні напрямків розвитку науки та техніки належить ринковому механізму, а роль держави у стимулюванні фундаментальних досліджень обмежується.

3. Соціальна орієнтація: процеси прийняття рішень відбуваються із залученням громадськості, а рішення ухвалюються на основі досягнення соціально-політичного консенсусу.

4. Зміни в економічній структурі господарського механізму, що включають значний вплив передових технологій на розв'язання соціально-економічних питань, трансформацію галузевої структури, взаємодію економічних суб'єктів та підвищення рівня життя [1].

Механізм державного регулювання інноваційної діяльності, за поглядами науковців, охоплює елементи як прямого, так і побічного впливу. До основних складових прямого впливу належать: правове регулювання інноваційного процесу шляхом надання статусу наукової та інноваційної діяльності і захисту прав її учасників; створення державної інноваційної інфраструктури через центри поширення нововведень і надання консультацій; інформування про виставки, біржі, ярмарки та конференції у державних виданнях; фінансування науково-дослідних та інноваційних проєктів за бюджетні кошти; спільне державне та замовне фінансування (базове фінансування); виділення цільових коштів на конкретні інноваційні проєкти; моніторинг і прогнозування інноваційних процесів на національному та міжнародному рівнях; пошук ефективних технологій для подальшого їх масштабного впровадження; а також заходи морального стимулювання, зокрема присвоєння почесних нагород і звань та відвідування державними посадовцями провідних інноваційних організацій [2].

Законодавче та нормативно-правове забезпечення у сфері інноваційної діяльності здійснюється через прийняття законів і підзаконних актів, які встановлюють правові основи для цієї діяльності. Це включає визначення правових механізмів захисту інтелектуальної власності, патентування та авторських прав. Також регулюються відносини між усіма учасниками інноваційного процесу на основі Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», Закону України «Про інноваційну діяльність», Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України, Закону України «Про ратифікацію Угоди між Україною, з однієї сторони, і Європейським Союзом та Європейським співтовариством з атомної енергії, з іншої сторони, про участь України у Рамковій програмі з досліджень та інновацій «Горизонт Європа» та Програмі з досліджень та навчання Європейського співтовариства з атомної енергії (2021–2025), комплементарній до Рамкової програми з досліджень та інновацій «Горизонт Європа»; Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від

10.07.2019 № 526; Критерії оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання на проведення наукових досліджень, технічний розвиток та інноваційну діяльність, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 07.02.2018 № 118 [3].

У сучасних умовах глобалізації та транснаціональної взаємодії лідируючі позиції на світових ринках займають країни, економічний розвиток яких заснований на інноваціях. Попит на інновації залишається постійно високим, тому вони є пріоритетним напрямком політики більшості країн, що прагнуть економічного зростання. Необхідно розробляти таку державну політику регулювання інноваційної діяльності, яка б сприяла ефективному стимулюванню роботи інноваційних підприємств і наукових установ, базуючись на впровадженні інновацій у виробничі процеси та повному використанні науково-технічного потенціалу країни з урахуванням стратегічних перспектив розвитку. Окрім прямого державного регулювання, важливо також застосовувати методи державної підтримки інноваційної діяльності, які мають значний вплив на формування інноваційного потенціалу країни [4].

Для забезпечення переходу до прискореного зростання, необхідні спільні зусилля держави та бізнесу. Це стосується переходу на вищі рівні технологічного розвитку, інтелектуалізації основних видів економічної діяльності, підвищення рівня інноваційності економіки та сприяння розвитку творчого потенціалу нації на основі науково-технічного прогресу. Україна повинна подолати значне відставання за рівнем інноваційної активності підприємств порівняно з розвиненими країнами світу, особливо з сусідніми країнами ЄС.

Відповідно для кращого дослідження стану інноваційного розвитку України у глобальному вимірі, доцільно звернутися до рейтингу інноваційного розвитку. Згідно з даними щорічного звіту «Global Innovation Index 2024» (ГІІ, ГІІ) у 2024 р. Україна займає 55 місце серед 132 держав (табл. 1) [5].

Україна за ГІІ опустилася на 15 місць нижче порівняно з 2020 р., за результатами інноваційної діяльності Україна займає 54 місце опустившись на 17 місць порівняно з 2020 р. За запровадженням інновацій Україна займає 78 місце, опустившись на 7 одиниць. Позиція у Global Innovation Index відображає реальний стан інноваційної діяльності в Україні. При цьому важливо розуміти, що активне впровадження цифрових технологій і діджиталізація економіки можуть суттєво покращити ситуацію [5].

Відповідно результатам Глобального індексу інновацій (Global Innovation Index), Україна посідає 107-е місце за показником «Інституції». Цей показник оцінює політичне, регуляторне та бізнес-середовище країни, яке має безпосередній вплив на розвиток інновацій.

Тому необхідно спрямувати зусилля держави на її інституційне забезпечення: покращити роботу державних органів та установ, відповідальних за формування та реалізацію інноваційної політики; сприяти розвитку мережі науково-дослідних інститутів, технопарків, бізнес-інкубаторів та інноваційних центрів; сприяти створенню кластерів та об'єднань підприємств для спільної реалізації інноваційних проєктів [6].

Інституції, що забезпечують підтримку інноваційної діяльності в Україні:

1. Фонд розвитку інновацій, що заснований державою за ініціативою Кабінету Міністрів України, місія якого полягає в сприянні створенню та розвитку технологічних стартапів на ранніх етапах в Україні з метою підвищення їх глобальної конкурентоспроможності (розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.11.2018 № 895). Основні завдання Фонду: надання безповоротної фінансової підтримки на конкурсній основі суб'єктам господарювання приватного сектору, які займаються інноваційною діяльністю з метою комерціалізації її результатів, або фінансування інноваційних проєктів з високим потенціалом комерційного успіху; залучення фінансування в сферу інновацій від українських недержавних організацій, підприємств та установ, а також від міжнародних та іноземних урядових і неурядових фінансових та нефінансових організацій і приватних осіб; організація та проведення конкурсних відборів інноваційних проєктів з метою надання фінансової підтримки та/або технічної допомоги для їх реалізації; популяризація інноваційних розробок суб'єктів господарювання приватного сектору серед українських та іноземних потенційних споживачів і покупців інноваційної продукції.

2. Державна інноваційна фінансово-кредитна установа (ДФКУ). Ця установа створена для надання фінансової підтримки інноваційної діяльності суб'єктам господарювання різних форм власності. Вона також спрямована на залучення вітчизняних та іноземних інвестицій для розвитку реального сектору економіки, підвищення національного потенціалу в експорті продукції, що виробляється підприємствами галузей національної економіки, а також на захист і підтримку вітчизняного товаровиробника.

3. Національний фонд досліджень України (НФДУ) Основним завданням Фонду є грантова підтримка: фундаментальних наукових досліджень у природничих, технічних, суспільних та гуманітарних науках, а також, розвитку прикладних досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок за пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки.

4. Мережа Центрів підтримки технологій та інновацій (TISCs) є міжнародним проєктом, ініційованим Всесвітньою організацією інтелектуальної власності

Таблиця 1

Рейтинг України у системі показників оцінки інновацій у 2020–2024 рр., місце

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Зміна місця, +/-
Глобальний інноваційний індекс	45	49	57	55	60	-15
Запровадження інновацій	71	76	75	78	78	-7
Результати інноваційної діяльності	37	37	48	42	54	-17

Джерело: побудовано автором за даними [5].

(ВОІВ), який впроваджується в Україні з 2018 року на основі Меморандуму про взаєморозуміння між Міністерством економічного розвитку і торгівлі України та ВОІВ від 26 липня 2018 року, що передбачає створення Центрів підтримки технологій та інновацій в Україні [7].

Важливою складовою державного регулювання інноваційної діяльності є фінансове стимулювання та підтримка. Темпи розвитку економіки країни та сучасні умови функціонування вітчизняних підприємств вимагають від них постійної адаптації до змін та викликів неоіндустріального суспільства. Це особливо актуально для промислових підприємств із тривалим виробничим циклом, на які значно впливають зовнішні фактори розвитку суспільства. Інноваційна діяльність на промислових підприємствах на сьогодні має хаотичний характер, оскільки лише частина підприємств намагається відповідати вимогам європейського ринку для отримання конкурентних переваг і підвищення прибутковості. Також однією з причин, що гальмують активний розвиток підприємств в інноваційному напрямку, є недостатня державна фінансова підтримка наукових досліджень та розробок вітчизняних підприємств. Важливу роль відіграють фінансово-економічні заходи державного регулювання, спрямовані на створення умов для виробництва та реалізації конкурентоспроможної продукції через впровадження сучасних технічних і технологічних рішень. Під час реалізації заходів податкового стимулювання та підтримки інноваційної діяльності промислових підприємств ефективним інструментом є зменшення податкових зобов'язань із можливістю перенесення їх на майбутні періоди, а також встановлення пільгових режимів прямого та непрямого оподаткування за умови участі у створенні науково-виробничих інженерних та технічних систем [8].

Для масштабного впровадження інновацій необхідна державна політика, яка враховуватиме поточний рівень економічного розвитку та суспільно-економічні відносини. Одними з першочергових структурних реформ, які необхідно здійснити в нашій країні найближчим часом, є створення достатньої кількості високооплачуваних нових робочих місць і модернізація виробництва на основі інновацій. Після війни значна частина працездатного населення потребуватиме інтеграції в нову систему економічних відносин. Для економіки, зруйнованої війною, створення нових робочих місць є інституційно важливішим, ніж реформи в правоохоронній, судовій, банківській та антикорупційній сферах [9].

Висновки. Для успішного розвитку країни необхідно створити державну систему, яка стимулюватиме інноваційну діяльність на всіх рівнях. Це передбачає не лише розробку відповідного законодавства та виділення фінансування, але й формування культури інновацій, заохочення наукових досліджень та підготовку висококваліфікованих фахівців. Державна політика в цій сфері повинна базуватися на наукових дослідженнях та прогнозах, що дозволить визначити найбільш перспективні напрями розвитку та сконцентрувати зусилля на їх реалізації. Державне регулювання інноваційної діяльності є критичним компонентом сучасної економічної політики, що забезпечує стабільний та довготривалий розвиток національної економіки. У сучасних умовах глобалізації та постійних технологічних змін, інновації стали основним рушієм економічного прогресу, підвищуючи продуктивність праці, створюючи нові ринки та вдосконалюючи існуючі процеси. Саме тому роль держави у регулюванні та підтримці інновацій є надзвичайно важливою.

Список використаних джерел:

1. Руснак А. Економіка та організація інноваційної діяльності: навчальний посібник. URL : <http://surl.li/vjropr> (дата звернення 04.09.2024).
2. Побережний Р. Державне регулювання та підтримка інноваційної діяльності. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/d1eb3124-c46e-4d19-a7eb-1aa653350678/content> (дата звернення 04.09.2024).
3. Законодавство у сфері інноваційної діяльності. URL: <http://surl.li/sxscwy> (дата звернення 17.09.2024).
4. Лопатинський Ю. Державне регулювання інноваційної діяльності: зарубіжний досвід. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/16_2018_ukr/7.pdf (дата звернення 17.09.2024).
5. Global Innovation Index 2024. URL: https://www.wipo.int/web-publications/global-innovation-index-2024/assets/67729/2000%20Global%20Innovation%20Index%202024_WEB2.pdf (дата звернення 27.09.2024).
6. Overview of Ukraine's rankings in the seven areas of the GII in 2024. URL: <https://www.wipo.int/gii-ranking/en/ukraine/section/area-rankings> (дата звернення 27.09.2024).
7. Інституції, що забезпечують підтримку інноваційної діяльності. URL: <http://surl.li/rqdzzo> (дата звернення 27.09.2024).
8. Савастєєва О. Державна фінансова підтримка інноваційної діяльності в національних умовах неоіндустріального розвитку. Економіка і суспільство. 2022. № 35. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/1088/1045/> (дата звернення 28.09.2024).
9. Левицький В. Удосконалення інноваційно-інвестиційної діяльності в період післявоєнної відбудови України: організаційний та нормативно-правовий аспект. URL: <https://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/42868> (дата звернення 28.09.2024).

References:

1. Rusnak A. Economics and organization of innovative activity: study guide. Available at: <http://surl.li/vjropr> (accessed September 4, 2024).
2. Poberezhny R. State regulation and support of innovative activity. Available at: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/d1eb3124-c46e-4d19-a7eb-1aa653350678/content> (accessed September 4, 2024).
3. Legislation in the field of innovative activity. Available at: <http://surl.li/sxscwy> (accessed September 17, 2024).
4. Lopatynskiy Yu. State regulation of innovative activity: foreign experience. Available at: http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/16_2018_ukr/7.pdf (accessed September 7, 2024).
5. Global Innovation Index 2024. Available at: https://www.wipo.int/web-publications/global-innovation-index-2024/assets/67729/2000%20Global%20Innovation%20Index%202024_WEB2.pdf (accessed September 27, 2024).

6. Overview of Ukraine's rankings in the seven areas of the GII in 2024. Available at: <https://www.wipo.int/gii-ranking/en/ukraine/section/area-rankings> (accessed September 27, 2024).

7. Institutions providing support for innovative activities. Available at: <http://surl.li/rqdzzo> (accessed September 27, 2024).

8. Savasteyeva O. (2022) State financial support of innovative activity in the national conditions of neo-industrial development. *Ekonomika i suspilstvo*. no. 35. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/1088/1045/> (accessed September 28, 2024).

9. Levytskyi V. Improvement of innovation and investment activity in the period of post-war reconstruction of Ukraine: organizational and regulatory aspect. Available at: <https://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/42868> (accessed September 28, 2024).